

Musiikkikokoelmien hyödyntäminen uusissa palveluissa

Heikki Poroila

Minua on pyydetty käyttämään puheenvuoro asiasta, josta olen paasannut vuosien mittaan paljonkin. Motiivini on ollut sama kuin nytkin: kirjaston oman kokoelman hyödyntäminen tavoilla, joita uusi tekniikka ja uudet ajankäyttötavat ovat tuoneet ulottuvillemme.

Minulla ei ole tarjota mitään ihmeellistä, täysin uutta ja kumouksellisesta – niin hauskaa kuin se olisikin -, mutta yritän koota yhteen joitain niistä ideoista, joiden itse uskon olevan musiikkikirjastojen tulevaisuuden kannalta tärkeitä. Yritän pysytellä realistina, vaikka osaa ideoista on pakko pohtia vasta mahdollisuuksina.

Dokumentointi

Aloitan itselleni läheisimmästä aihepiiristä, jota ei välttämättä edes muisteta, kun mietitään uusia palveluita. Syynä on varmaan se, että dokumentointi asiana sinänsä on ikivanha, asetuneeksi mielletty kirjastojuttu, johon ei liity mitään IT-seksikästä (minusta ei föröbörö aikanaan ole sellaista). Niin ei kuitenkaan tarvitse olla.

Uusien mahdollisuuksien piiriin pääsee helpoimmin asettumalla valistuneen ja tiedontarpeita pursuavan asiakkaan asemaan. Pientä erittäin valistuneiden hakijoiden ryhmää lukuun ottamatta kirjaston tietokannan puoleen kääntyvillä ei yleensä ole kovin ihmeellisiä vaatimuksia. Pitäisi löytää tämä tai tuo kirja tai levy, sanat lauluun se ja se tai nuottina sovitus nokkahuilulle ja pianolle. Näihin me olemmekin varautuneet, teoriassa aika täydellisesti, todellisuudessa tietysti vain sitä tavoitellen.

Mutta miksi asenteemme on niin minimalistinen? Miksi luettelointisäännöt ja -käytännöt ohjaavat dokumentointia tyytymään perusjuttuihin, mutta ei pyrkimään mihinkään muuhun? Resurssinäkökulma ohjaa toki hallintoa, mutta miksi se usein näyttää ohjaavan myös meitä luetteloijia? Asiakkaan näkökulmasta informaatiota harvoin on liikaa (vaikka se voi olla sekavasti tarjoiltuna ärsyttävän oloista), joten miksi emme avaisi **kokonaan uusia näkökulmia luetteloinnin kohteeseen ja sen käsittelemiin aiheisiin**.

Itse uskon, että kirjaston tietokanta voisi – varsinkin jos se on hakurobottien ulottuvilla – olla nykyistä paljon antoisampi erityisesti kahden informaatiolajin suhteen. Kaikenlainen lisätieto dokumentin tekijöistä ja taustoista on suhteellisen helppo järjestää jo nyt, kun bibliografinen tietue voidaan linkittää Wikipedian artikkeliin tai vaikka Spotify-palveluun. Linkkien lisäksi voidaan huomautuskenttiä käyttää sellaisen hyötyinformaation välittämiseen, joka perustuu joko luetteloijalla olevaan ”sisäpiiritietoon” tai aktiiviseen taustaselvitykseen luetteloinnin yhteydessä. Jos tiedämme, että albumi on julkaistu aikaisemmin toisella nimellä, miksi emme tätä tietoa rutiininomaisesti tarjoaisi asiakkaillemme?

Toinen ulottuvillamme oleva ja todennäköisesti vain meidän ammattitaitomme avulla asiakkaille välitettävissä oleva palvelu on **bibliografisen pinnan alle jäävä tieto sisällöistä ja niiden erityispiirteistä**. Tarkoitan tässä sekä kunnianhimoista indeksointia että teosten ja tekijöiden nimiin liittyvien ongelmien ratkaisemista etukäteen. Tehtävä sinänsä ei ole uusi, mutta nykyisillä tekniikoilla se voidaan – jos halutaan – nostaa laadullisesti aivan uudelle tasolle.

Kunnianhimoinen indeksointi tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei pyritä pääsemään kohteesta eroon mahdollisimman nopeasti, vaan mietitään, mitä sisällöllisiä piirteitä dokumentissa helposti jää huomaamatta vaikka sen takia, että julkaisun nimi on harhaanjohtava tai sen takia, ettei julkaisussa ole hakemistoa tai sisällysluetteloja. Ongelmien ratkaiseminen puolestaan tarkoittaa sitä, että ratkotaan hankalat nimikysymykset hyvissä ajoin ja tehdään töitä sen puolesta, että helposti hyvin epämääräiset teostiedot selvitetään ja tarjotaan tältäkin osin kirjaston tietokannan käyttäjälle sellaista informaatiota, jota itse julkaisussa ei ole (vanhemmat nuotit ovat pahamaineisen piittaamattomia tarjotessaan loputtomasti suurten mestareiden sävellyksiä tyyliin ”Menuet” tai ”Kyrie” ,

Jotta edellä kuvattua kunnianhimoista ja tietoiseen informaation jalostamiseen pyrkivää työtä pystytään tekemään, tarvitaan tietenkin monipuoliset kokoelmat ja rutkasti resursseja. Siksi onkin tärkeää sanoa ääneen, että uudella tavalla laadukasta dokumentointia voidaan tarjota vain **keskittämällä sekä kokoelmia että niitten dokumentointia**. Suomessa voisi ja pitäisikin olla yksi musiikin dokumentointikeskus, joka yhdistäisi yleisten kirjastojen ja Sibelius-Akatemian parhaat luettelointiosaajat tekemään todella laadukasta työtä, tietenkin kaikkien yhteiseksi hyväksi. Tässä yhteydessä en valitettavasti voi ruveta pohtimaan, miksi näin ei jo ole.

Otan esille vielä kysymyksen omista ja vieraista kokoelmista, joka verkkomaailmassa on ohittamaton – vaikka se aika systemaattisesti kirjastomaailmassa onkin ohitettu. Peruskysymys kuuluu: miksi meidän tulisi pitäytyä vain siihen lähtökohtaisesti sattumanvaraiseen kokoelmaan, joka on onnistuttu hankkimaan kirjaston omistukseen ja kokoelman osaksi? Miksi emme ajattele laadukkaan dokumentoimme kohteena kaikkea sitä, mitä verkon kautta on kaikkien ulottuvilla?

Osan vastauksista tiedämme liiankin hyvin. Ei ole resursseja eikä oman kokoelman ulkopuolinen ”kuulu meille vaan on jonkun muun vastuulla”. Molemmat ovat totta, mutta myös tekosyitä, jos asiaa ajattelee asiakkaan tarpeista käsin. Jos asiakas etsii sovitusta Mozartin *Ave verum corpus*sesta nokkahuilulle ja pianolle, hän ei pidä tärkeimpänä, että se löytyy oman kirjaston kokoelmasta, vaan sitä, että se löytyy jostain. Olemme tottuneet ajattelemaan, että meidän tonttimme on tarkkaan rajattu ja sen yli ei ole syytä mennä. Minusta näin ei tarvitsisi ajatella ja toimia.

Olen täysin tietoinen niistä valtavista haasteista, joita verkkojulkaisut kirjastoille tarjoavat. Mutta onko minulla aidosti kestävä syytä kieltäytyä luetteloimasta kirjaston tietokantaan pelkästään verkossa PDF-muotoisena ilmestynyttä yhtenäistettyjen nimekkeiden luetteloja vain siksi, ettei kirjasto ole ”hankkinut” sitä kokoelmiinsa? Yhtä huonoja ovat perusteluni, kun en luetteloisi Naxos Music Libraryn sellaisia levyjä, joita emme ole hankkineet fyysiseen

kokoelmaan, mutta kuitenkin tarjoamme maksutta asiakkaiden käyttöön verkon kautta. Nehän ovat kuitenkin osa kokoelmaamme.

Ei minulla tietenkään ole tarjota valmista ratkaisua resursseineen päivineen, mutta kyllä tällaisia asioita on syytä miettiä, jos haluamme nimittää itseämme musiikkikirjastotyön ammattilaisiksi. Ei näitä nimittäin kukaan muukaan ajattele ja hoida, jos emme me.

Digitointi

Kokoelmien hyödyntämistä pohdittaessa viitataan useimmiten digitointiin. Se onkin perusteltua, koska mikä tahansa hyödyntäminen verkossa edellyttää sisältöjen digitointia (puhuin tästä aiheesta laajemmin kevään 2012 tapaamisessa ja tuo teksti löytyy Kifistä). Aihetta on syytä pohtia tässäkin, koska itse käsite on tekninen ja sellaisena helposti rajoittunut. Itse digitointihan on vain teknisen formaatin vaihtamista, mutta kirjastopalveluiden näkökulmasta tärkeät asiat alkavat vasta sen jälkeen, kun tämä tekninen vaihe on suoritettu.

Jaan digitoinnin jatkotoimet kahteen ryhmään, joista digitoitujen sisältöjen verkkolevittäminen lienee kaikille tuttu, mutta digitoitujen sisältöjen indeksointi, kommentointi ja jatkojalostaminen on jäänyt varsin vähälle huomiolle. Yritän seuraavassa ideoida molempia.

Musiikkidokumenttien sisällön hyödyntäminen verkkopalveluissa on kiinni kolmesta kolvasta T:stä: Tekijänoikeus, Tekeminen (digitointi) ja Tahto (palveluksi rakentaminen). Kun olen kahta ensimmäistä paljon käsitellyt, keskityn viimeiseen eli tahtoon tuottaa verkkoon digitoitua musiikkisisältöä.

Ainakin kokemukset pääkaupunkiseudun Soundcloud-palvelun (<https://soundcloud.com/helmetkirjasto>) hyödyntämisyrityksistä muistuttavat hyvän suunnittelun merkitystä. Tekniset alustat ovat välttämättömiä, mutta jos aikomuksia ei ole sisällöllisesti suunniteltu eikä resursoitu, homma jää helposti pelkäksi aikomukseksi. Alustoja kyllä riittää, eikä esimerkiksi YouTuben palvelusta tarvitse maksaa, kuten Soundcloudilla.

Ensin täytyy kuitenkin kyetä vastaamaan kysymykseen, mitä palvelulla halutaan saavuttaa. Itse en pidä riittävänä sitä, että ”on tarvittaessa alusta jonka kautta sisältöjä voidaan tarjota”. Pidemmän tähtäimen mielekkyys löytyy todennäköisesti joko ns. vanhan aineiston tarjoamisesta digitoitussa muodossa tai sitten sellaisista kokonaan uusista hyödyntämisen muodoista, joista puhun tämän esityksen lopuksi.

Millä sisällöillä palvelua tarjotaan? Tekijänoikeuden pystyttävät esteet ovat todellisia, mutta niistä riippumatta mahdollisuusiakin on: tekijänoikeudellisesti vapaat sisällöt ja sellaiset, joista tehdään oikeudenhaltijan kanssa sopimus. Jälkimmäinen voi tarkoittaa ulkopuolisia, mutta myös ns. omia tuotoksia.

Pidän itse ratkaisevan tärkeänä sitä, että eri puolilla kirjastoissa olevat hankkeet ja suunnitelmat kyetään yhdistämään **Musiikkibasaarin** tasolla. Pelkkä kova tahto ei vie pitkälle, jos resurssit ja osaaminen puuttuvat. Suomessa voimien yhdistäminen on sekä mahdollista että aiheellista.

Viime kädessä kaikki on kuitenkin kiinni siitä, että tiedetään, mitä tahdotaan. Ei ole mikään itsestäänselvyys, että musiikkikirjastoilla on mekaanisen digitoinnin lisäksi mitään mielekäs-
tä tarjottavaa verkon kautta. Mielekkyys syntyy uskoakseni kahta kautta: meillä on moni-
puoliset kokoelmat ulottuvillamme ja toisaalta meillä on osaamista, jota kellään muulla ei
ole. Tästä yhdistelmästä pitäisi rakentaa (verkko)palvelua, jota kukaan muu ei älyä, osaa tai
voi tarjota.

Vanhasta uutta

Yritän lopuksi olla konkreettinen ja kuvailla omasta mielestäni mielekkäitä mahdollisuuksia,
joita ulottuvillamme olevien kokoelmasisältöjen hyödyntäminen voi tarjota. Ryhmittelen
tarjonnan seuraavalla tavalla:

1. Sisältöjen tehostettu, mutta edelleen passiivinen tarjonta verkon kautta (PDF, Mp3)
2. Dokumentoinnin ”toisen asteen” tarjonta (tieto 2.0)
3. Aktiivisen kokoelmatyön kautta syntyvät palvelut (kysy musiikista, kysy vielä enemmän)

Kuten monissa yhteyksissä on todettu, **kirjastojen omien kokoelmien digitointia ja verkkojake-
lua** rajoittavat vain tekijänoikeus ja tahdon vähäisyys. Kaikkea ei voi laillisesti
digitoida eikä varsinkaan levittää ilman lupia, mutta käytännössä vielä suurempi este näyt-
tää olevan se, ettei ainakaan päättävässä portaassa ole riittävää halua tällaiseen toimintaan.
Ilman kirjastoalan omaa aktiivista halukkuutta (josta hyvänä esimerkkinä Kansalliskirjaston
Raita-tietokanta <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/hankkeet/vuosisadanaanet.html>)
hyvätkään ideat eivät toteudu tai toiminta jää näpertelevän kokeilun asteelle (kuten Hel-
Met-kirjastoilla).

Ongelmana ei ole sopivien sisältöjen puute. Pelkästään kotimaisten vanhojen laulukirjojen
digitointi olisi jättimäinen ja samalla tavattoman hyödyllinen projekti, jota ei välttämättä
tulla ainakaan nopealla aikavälillä toteuttamaan Kansalliskirjastossa. Kaikki tekijänoikeudel-
lisesti vapaa nuotti- ja musiikkikirja-aineisto olisi syytä digitoida ihan käytännöllisistäkin
syistä, koska vanha aineisto ei useinkaan kestä aktiivista käyttöä. Myös paikallisten aineisto-
jen digitoinnissa ja verkkoon tuomisessa riittäisi valtavasti työtä. Se on kyllä täysin media-
seksitöntä työtä.

Musiikkikokoelmien tarjoaminen verkon kautta täytyy tehdä suunnitelmallisesti, koor-
dinoidusti ja mahdollisimman keskitetysti eli valtakunnallisesti ajatellen. Resurseja ei kan-
nata tuhlaata päällekkäiseen digitointiin saati tarjontaan. Iso kysymys on, voiko tällainen
”kansallinen pyrkimys” edes syntyä ilman valtiovallan keskeistä roolia. Tuskin voi.

Aina on myös kysymys siitä, pidetäänkö tällaista toimintaa ”mielekkäänä” maailmassa, jossa
haetaan kiihkeästi nopeita pikavoittoja ja vanha on korkeintaan somisteen roolissa. Koke-
mus ei kannusta suureen optimismiin, mutta asian tärkeyden takia sitä on väsymättä tavoit-
teltava.

Dokumentoinnin jalostamisella saavutettava ”tieto 2.0” musiikkikokoelmista on di-
gitointia selkeämmin kokonaan omissa käsissä. Tilanne ei näytä sinänsä hyvältä, koska yle-

nen trendi kirjastojärjestelmien tasolla on ollut dokumentoinnin vähentäminen ja pelkistäminen sekä käytettävän työajan että syötettävän informaation kohdalla. Jos luetteloiden ei sallita talous- ja näkemysoperusteita tehdä nykyistä enempää, ”tieto 2.0” jää tietenkin pelkäksi haaveiluksi.

Sukeltaminen bibliografisen informaation pinnan alle on toki myös ammattitaidollisesti haastavaa. Irrottautuminen minimiluetteloinnin perinteestä edellyttää osaamisen lisäksi myös sen ajatuksen omaksumista, että ”tieto 2.0” on mielekästä, yhteisesti hyödyllistä, eikä vain sisäänpäin kääntyneen ammattilaisuuden houretta. Itselleni tuo mielekkyys on selvää – minkä takia olen avannut innoissani esimerkiksi vanhojen Suomen Musiikkilehden vuosikertojen sisältöä tietokantaan -, mutta onko valmiutta laajemmin, se jää nähtäväksi. Siitä olen joka tapauksessa vakuuttunut, että mikään funktionaalisen luetteloinnin teoria tai sääntösovellus ei yksinään riitä.

Dokumentoinnin ulottaminen oman kokoelman ulkopuolelle on varmasti vielä paljon suurempi haaste kuin ”pakollisen” oman kokoelman dokumentoinnin vieminen minimiä pidemmälle. Mutta asiaa kannattaisi ainakin tutkia esimerkiksi Naxos Music Libraryn katalogin kautta kahdesta suunnasta. Ensin ryhdytään systemaattisesti lisäämään NML-linkki niihin tietueisiin, jotka meillä jo ovat fyysisinä tallenteina ja seuraavaksi luetteloimaan linkin päässä olevia kohteita, jotka puuttuvat omasta kokoelmasta mutta joita pidetään jollain perusteella tärkeinä löytyä myös tavanomaisen tiedonhaun yhteydessä. Käyttäjän näkökulmasta ainoa ero olisi siinä, että nidetiedon kohdalla olisi linkki verkkopalveluun.

Aktiivisen kokoelmatyön kautta syntyvät palvelut ovat sen verran uusia, että niiden hahmottaminen voi olla hapuilevaa – ainakin itselläni on niin. Mutta muutamat esimerkit valaisevat toivottavasti mahdollisuuksien kirjoa.

(1) HelMet-kirjastojen sinänsä perin vähässä Soundcloud-palvelussa on tarjolla Beethovenin pianotrio opus 97 varustettuna Mikko Ikkalan lyhyillä analyttisillä kommentteilla sille, jota itse musiikin lisäksi kiinnostaa sävellyksen rakenne. Tällainen palvelu ei vaadi aktiivista läsnäoloa vaan toimii taustalla kerran kunnolla tehtynä ja tarjoiltuna. Nyt sitä ei löydy kuin sattumalta.

(2) *Kysy musiikista* -palvelu nojautuu ammattikunnan osaamiseen niin substanssin kuin hakutekniikoidenkin osalta. Palvelun perusmalli on jo vanha, mutta kannattaa ajatella, kuinka tehokkaasti se nykyisin pystyy hyödyntämään hajallaan olevaa tietämystä kysyjien hyväksi. Tällä hetkellä näyttää siltä, että tällainen palvelu toimii parhaiten ei-livenä, jolloin ammattilaisilla on riittävästi aikaa taustatyöhön. Kehittämisen varaa on silti vielä paljon.

(3) Musiikin puolella voisi – valtakunnallisena ja ehkä joitakin muitakin toimijoita kuten Yleisradion toimittajat mukaan ottaen – toimia myös ”*Kysy vielä enemmän musiikista*” -tyyppinen palvelu, jonka avulla voitaisiin vastata myös laajempiin ja syvällisempiin kysymyksiin. Vaikka useimmat kirjastoille esitetyt kysymykset ovat rakenteeltaan yksinkertaisia, muullekin voisi hyvin olla tarvetta.

(4) Musiikkivinkkaus voisi verkossa toimia uskoakseni myös vuorovaikutteisena palveluna, johon voi tehdä tarjolle vinkkauksia mutta myös reagoida käyttäjiltä tuleviin vinkkaustoivei-

siin ("Olisiko hyviä ehdotuksia modernin lastenlaulun parhaimmistosta?"). Musiikkivinkkauksen maailmassa voisi muutenkin olla paljon juuri verkkoon sopivia laajennuksia.

(5) Pedagogisia musiikkipalveluita on jo ruvettu antamaan joissakin hyvin varustetuissa musiikkikirjastoissa. Uskoakseni tällaiselle toiminnalle olisi verkossakin lähes rajattomasti kysyntää, jos vain tekemisen resursseja riittää. "Musiikkipedagogian" yhdistäminen yksinkertaisempaan vinkkaamiseen ei sekään välttämättä ole huono idea.

(6) Viimeisenä heitän tarjolle oman salaisen haaveeni, jonka ydin on kiihkomielistä luettelointia, mutta varsinainen palvelu hyvin arkista. Tarkoitin **sävelmien ja laulujen tunnistuspalvelua**, joka pohjautuisi ensi vaiheessa tekemäämme viittaustyöhön ja pidemmällä tähtäimellä tarjoaisi myös mahdollisuuden viheltämällä tai hyräilemällä tunnistaa musiikillisiä kohteita. Tällaisesta palvelusta voisi selvittää monilla nimillä ja monenlaisina versioina esiintyvien sävelmien alkuperää ja hakutapaa kirjastoissa. Siinä sivussa voisi tarjota tietoa tyyliin "Caccinin Ave Maria on todellisuudessa venäläisen Vladimir Vavilovin 1970-luvulla tekemä tyylimukaelma".

Uusien kirjastopalveluiden suunnittelu ei ole mikään helppo tehtävä. Hajallaan toimien se on jokseenkin mahdotonta, vaikka elämän yllätyksellisyys aina silloin tällöin synnyttää myös tällä suunnalla asioita, joita kukaan ei ole osannut ennakoida. Siksi haluan lopettaa tämän lyhyen pohdinnan kannustukseen ryhtymällä Musiikkibasaarin ympärille, vaikka osa uudesta syntyykin verkon ulkopuolella.

Musiikkibasaari on suunniteltu ja rakennettu tarjoamaan portti musiikkikirjastojen verkkopalveluille. Olisi hienoa, jos siitä tulisi käytännöllinen apuväline niin kirjaston käyttäjille kuin meille ammattilaisille itsellemekin.

Toisaalta on tärkeää pysytellä realistina ja suhtautua armeliaasti myös itseensä. Ei kannata asettaa kohtuuttomia vaatimuksia tai edes odotuksia. Enemmän hyötyä on niin kansalaisille kuin meille itsellemme harvoista, mutta hyvin toteutetuista palveluista kuin sadoista mahtavista ideoista, joihin ei kerta kaikkiaan ole resursseja.

Tärkeintä on kuitenkin oppia ajattelemaan, että verkossa ei kannata pihtailla. Jos jossain keksitään jotain mielekästä uutta, miksi ei kertoa siitä muillekin ja jakaa hyvä idea? Musiikkipalveluiden tarve kirjaston kautta on kaukana loppumisesta, mutta vielä parempi tietysti on, jos me kykenemme ylläpidon lisäksi myös lisäämään palveluidemme hyödyllisyyttä tuomalla tarjolle uusia, mielekkäitä ja toimivia ideoita.